

DOI 10.36074/logos-20.09.2024.046

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗДО

Шинкар Тетяна Юріївна¹

---

1. кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти, Факультет педагогічної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-5957-7256

Вперше термін «адаптація» був введений німецьким фізіологом Г. Аубертом у 1865 році. Пізніше його стали вживати в біологічному аспекті у значенні «приспосовування» живих організмів до оточуючого середовища. Поняття «адаптація» використовується в контексті певних періодів особистісного розвитку людини. Зокрема, пристосування – це: 1) «(лат. adaptatio – пристосування, від adaptare – пристосовувати) – процес пристосування організму»; «сукупність морфологічних, фізіологічних, поведінкових та інших особливостей організму, які дають йому змогу вести оптимальний спосіб життя в наявних умовах існування»; 2) «приспосовування організму до змінюваних умов середовища; (перен.) звикання кого-небудь до нового середовища, за нових умов (роботи, побуту і т. ін.)» [1]; 3) «(віл лат. adaptatio – пристосування) – це пристосування в процесі еволюції будови, функцій, поведінки, організмів до певних умов існування» [2]; 4) «це фаза інтенсивних розвиваючих потреб» [3]; 5) «це наслідок успішної реалізації власних можливостей у нових умовах та набуття гармонійної узгодженості в системі «особистість – середовище» [4]. Отже, в цілому поняття «адаптація» можна розглядати як пристосування організму до нових умов існування.

Полярним поняттям є «дезадаптація» – це: 1) «часткова або повна нездатність особи пристосуватися до соціального середовища; протилежне соціальній адаптації» [5]; «порушення узгодженості, адаптованості, встановлених зв'язків тощо» [1]; «зрив процесів взаємодії суб'єкта з навколишнім середовищем, спрямованих на підтримку балансу всередині організму, між організмом та навколишнім середовищем» [6].

SECTION 16.
PÉDAGOGIE ET ÉDUCATION

Основними ознаками дезадаптованості дітей раннього віку до ЗДО є: плач, емоційна напруженість, занепокоєння або загальмованість під час зборів у ЗДО; важка розлука з батьками; зниження апетиту / відмова від їжі, порушення сну, зміни в поведінці (плаксивість, нервозність, апатія, агресія), зниження імунітету, підвищення захворюваності); зміни в активності у предметному середовищі: зниження зацікавленості щодо іграшок, навколишнього; зниження рівня мовленнєвої активності, зникає потреба в спілкуванні з однолітками та дорослими. Встановлено, що в ранньому віці адаптація дітей до ЗДО може проходити довго і важко, часто супроводжується хворобами [7;8]. Отже, дезадаптацію розглядаємо як процес порушення, зриву адаптації, пристосування організму до умов середовища.

При нормальній адаптації у дитини швидко відновлюються поведінкові реакції (приблизно через 2-3 тижні), не спостерігається затримки нервово-психічного розвитку, вона не хворіє або хворіє лише один раз, не більше тижня, без ускладнень; збільшення довжини та маси тіла відповідає віковим показникам. В середньому адаптація дітей раннього віку триває 7 – 10 днів, у дітей середнього дошкільного віку – до 3-х тижнів, у дітей старшого дошкільного віку – приблизно 30 днів. Виділяють такі види адаптації: легка адаптація (триває 10-15 днів; у дитини гарне самопочуття, емоційний стан, апетит, сон; вона активно взаємодіє із оточуючими людьми; не хворіє впродовж місяця; має достатній рівень розвитку навичок самообслуговування, в разі потреби звертається за допомогою); середня адаптація (емоційний стан дитини неврівноважений, знижений апетит (що призводить до зниження ваги), може захворіти; спілкування з дорослими відбувається тільки з їхньої ініціативи; з однолітками спілкується за власним бажанням, активно включається в ігрову діяльність або розгортає її самостійно; дітям з таким рівнем адаптації притаманне експериментування (перевірка реакції педагога на певні дії); важка адаптація переважно триває 2-6 місяців, емоційний стан негативно-неврівноважений (готовність в будь-який момент заплакати); постійно виникає потреба в спілкуванні з близькими, отриманні від них ласки, уваги та підтримки [9].

Характерною особливістю дітей раннього віку (від 1 до 3 років) є бурхливий темп їх фізичного і психічного розвитку: впродовж першого року життя дитина додає у вазі близько 7 кг, виростає на 25 см; до двох років вага дитини досягає 12-13 кг, зріст – 85-86 см (вага новонародженого – 3300-3500 г, зріст – 48-52 см). Жоден інший віковий період не відзначається такою інтенсивністю фізичного розвитку [10]. Основними характеристиками дітей раннього віку є: оволодіння ходьбою; розвиток предметної діяльності, наочно-дійового мислення, пам'яті, уваги, уяви, первинних узагальнень, зв'язного

мовлення, сприймання, самосвідомості; вміння виділяти властивості предметів, колір, форму, величину, матеріал, здатність орієнтуватися в просторі, працювати за зразком; поява «Я-концепції», наявність кризи 3-х років. Впродовж раннього віку значно розширюється самостійність дитини, що сприяє усвідомленню себе як діяча. Провідна діяльність – предметно-маніпулятивна з елементами гри. Провідний психічний процес – наочне сприймання, на основі якого розвивається впізнавання, освоюються наочні форми мислення (наочно-дійове і наочно-образне), формується уява, дитина переходить до активного мовлення. Форма спілкування з дорослими – ситуативно-ділова, що зумовлює соціальну ситуацію розвитку «дитина-предмет-дорослий» [11;12]. Успішне засвоєння предметної діяльності є основою для розвитку ігрової і продуктивної (ліплення, малювання, аплікація, конструювання) діяльності. До трьох років для дитини стає важливим не тільки безпосередній процес дії, але і її результат. З'являється здатність самостійно оцінювати отриманий результат відповідно до початкового задуму. З виникненням цієї здатності у дитини виникає така особистісна якість, як самостійність. Відбувається бурхливий розвиток мовлення: розуміння мови та мовлення, на тлі якого відбувається розширення словника; засвоюється граматична будова мовлення; різко зростає мовленнєва активність дитини – під час ігор, самостійної діяльності та в процесі спілкування з дорослими і однолітками.

У ранньому віці активно формується наочно-дійовий тип мислення. Засвоюються деякі правила поведінки в різних життєвих ситуаціях. З'являються елементи абстрактного та словесно-логічного мислення. Виникають перші судження про оточуючих. Починає розвиватися репродуктивна уява, яка виявляється у перенесенні дитиною відомої їй дії в нову ігрову ситуацію. Відбувається інтенсивний розвиток образної пам'яті, тому дитина краще запам'ятовує наочний та звуковий матеріали. Гра визначає «зону найближчого розвитку дитини». Але варто зазначити, що для дітей цього віку ще не властива повноцінна гра. Це, швидше, низка певних нетривалих (якщо немає ігрової взаємодії з дорослим), не пов'язаних сюжетом ігрових дій, виникнення яких стає можливим завдяки розвитку уяви, фантазії. Найпоширенішими видами ігор є ігри-дослідження, ігри-поруч та ігри-конструювання. Діти цього віку виявляють значну цікавість до довкілля, вони надзвичайно рухливі, у них формуються уявлення про відстань і розташування предметів в просторі, вдосконалення координації рухів забезпечує виконання різноманітних вправ, а підвищена рухова активність посилює інтерес до всього оточуючого [13]. Полегшити адаптаційний період допоможуть ігри, спрямовані на емоційну взаємодію дитини з дорослим. Основне завдання

SECTION 16.
PÉDAGOGIE ET ÉDUCATION

таких ігор – налагодження довірливих стосунків між дітьми і педагогічним колективом ЗДО і формування позитивного ставлення до нього.

Отже, ранній вік визначається як період значних та важливих змін в житті дитини, саме цей віковий період відзначається бурхливим розвитком мовлення, пізнавальної, рухової та емоційно-вольової сфер, а також активно відбувається розвиток спілкування та навичок самообслуговування.

Таким чином, аналіз ключових понять дослідження дозволить подальше вивчення проблеми педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку в умовах ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Бусел В.Т. (укл.) (2016) Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Ірпінь.
- [2] Гончаренко С. (1997) Український педагогічний словник. Київ: Либідь.
- [3] Рогальська І. П. (2008) Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: Монографія. Київ: Міленіум.
- [4] Хрестоматія з дитячої психології: навчально-методичний посібник (2017) / уклад. Ю, О. Приходько, І. О. Лапченко та інші. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»».
- [5] Велика українська енциклопедія. Електронний ресурс. Вилучено з: <https://vue.gov.ua/>.
- [6] Омельченко С.О., Тернопільська В.І. ... Рутяня Л.І. (2021) Соціальна робота: реалії та виклики часу: навчально-методичний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна.
- [7] Курінна С., Темнікова І. (2022) Педагогічний супровід процесу соціалізації дітей дошкільного віку в освітніх закладах України. Психолого-педагогічний і соціальний супровід дитинства в контексті сучасної парадигми освіти: збірник доповідей Всеукраїнської науково-педагогічної конференції. Дніпро: ДДПУ (7-14).
- [8] Курінний Я., Кірічко А. (2022) Реалізація педагогічної технології соціальної адаптації дітей раннього віку до закладів дошкільної освіти. Психолого-педагогічний і соціальний супровід дитинства в контексті сучасної парадигми освіти: збірник доповідей Всеукраїнської науково-педагогічної конференції. Дніпро: ДДПУ (110-115).
- [9] Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку (2019): навч.-метод. комплекс / уклад.: О. Л. Кононко, С. І. Матвієнко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя.
- [10] Коцур Н.І., Буц М.А. (2021) Вікова анатомія та фізіологія: Навчально-методичний посібник. Переяслав.
- [11] Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку (2021): навчально-методичний посібник / Гавриш Н.В., Васильєва С.А., Рагозіна В.В.; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький: Імекс-ЛДТ.
- [12] Поніманська Т.І. (2018) Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те видання, перероблене. Київ: ВЦ «Академія».
- [13] Базовий компонент дошкільної освіти. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження (2021) / Упоряд.: О.Г. Косенчук, І.М. Новик ... Л.В. Куземко. Харків: Ранок.